

John MACNICOL

NEOLIBERALIZACIJA STAROSTI

Prevod Tomaž Gerdina

Ljubljana: Založba /*cf., 2025,

403 strani, 32 EUR

(ISBN: 978-961-257-189-4)

Knjiga, čeprav ne več povsem nova in osredotočena predvsem na Veliko Britanijo ter deloma ZDA, ponuja izjemno uporaben okvir za razumevanje procesov, ki so od devetdesetih let zaznamovali tudi Slovenijo, ko so Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad in OECD začeli promovirati t.i. tristebni neoliberalni pokojninski model. Avtor obravnava temeljno vprašanje študij staranja: ali želimo ohraniti starost kot samostojno življenjsko fazo, zaščiten s socialnimi politikami, ali pa težiti k »družbi brez starosti«, pri čemer kronološka starost izgubi institucionalni pomen.

Knjiga združuje raziskovanje staranja, socialnih politik in ideoloških premikov neoliberalizma oziroma neokonzervativizma v ZDA in Združenem kraljestvu. Osrednja teza je, da demografski in ekonomski pritiski – staranje prebivalstva, podaljševanje življenjske dobe – ne določajo samodejno smeri reform; veliko odločilnejša je prevlada neoliberalne paradigme, ki preoblikuje pojmovanje problemov, jezika in predlaganih rešitev. V imenu učinkovitosti, individualne odgovornosti in medgeneracijske pravičnosti prihaja do premestitve odgovornosti z družbe na posameznika, kar ima daljnosežne posledice za dostop do socialnih pravic in za kakovost staranja. Avtor s široko empirično podlago pokaže, da vladne

reformne, ki se sklicujejo na »neizogibno« finančno vzdržnost, niso naravni odziv na demografijo, temveč rezultat politične izbire – prevlade neoliberalnega načina razmišljanja.

Avtorjeve ključne trditve so naslednje:

a) *Sprememba narativa* prikriva napade na socialne pravice starejših. Staranje prebivalstva je hkrati predstavljeno kot demografska grožnja in kot zgodba o uspehu, medtem ko se jezik aktivnega staranja ter boja proti diskriminaciji uporablja za utemeljevanje višje upokojitvene starosti in umika države iz pokojninskega varstva.

b) *Kritika postmodernih teorij*, ki starost predstavljajo kot fluidno identiteto, ki jo je domnevno mogoče preoblikovati prek potrošnje. Tovrstni pogled velja le za majhen privilegirani del starejših in zanemarljiva materialne razmere ter rastoče neenakosti.

c) *Neutrizacija kritične gerontologije*, torej nadomeščanje teorije strukturne odvisnosti iz osemdesetih let – ki je poudarjala izključitev starejših s trga dela – z optimističnimi pristopi iz devetdesetih, ki so neoliberalnim politikam ponudili akademsko podporo.

č) *Pomanjkljivi empirični temelji*, saj se napadi na socialne pravice starejših pogosto opirajo na anekdote o domnevno premožnih upokojencih, kljub obsežnim dokazom o revščini, zlasti med starejšimi ženskami.

d) *Vprašanje delovnih mest*: če je brezposelnost starejših rezultat pomanjkanja povpraševanja po njihovem delu – od kod naj izvirajo nova delovna mesta, ko se upokojitvena starost dvigne na 70 let?

Neoliberalizacija starosti je tako

starost kot družbeno kategorijo potisnila nazaj v položaj marginalnosti, podoben tistemu iz 19. stoletja. Avtor proces napada na socialno državo umešti v zgodovinski in ideološki kontekst ter pregleda ključne teorije o starosti in upokojevanju, nato pa analizira konkretne politike: pokojninske reforme, dvig starostne meje, argumente o rasti pričakovane življenjske dobe in diskurze o medgeneracijskem bremenu. Pokaže, kako se retorika uporablja za legitimiranje varčevalnih ukrepov ter zmanjševanje obsega univerzalnih pokojnin. Pojmi, kot so »aktivno staranje«, »medgeneracijska pravičnost« in »osebna odgovornost«, postanejo nosilci nove moralne ekonomije, ki demografijo bere skozi tržno in fiskalno prizmo. Demografski kazalniki so dejanski, njihova politična interpretacija pa izrazito ideološka. Namesto razumevanja staranja kot civilizacijskega dosežka neoliberalni diskurz starost predstavlja kot finančni problem, ki ga morajo posamezniki reševati sami – z daljšim delom, varčevanjem in odpovedjo univerzalnim socialnim pravicam. Tudi statistične projekcije življenjske dobe so pogosto izbrane ali interpretirane tako, da krepijo vnaprej podane cilje.

V središču neoliberalne transformacije je *premestitev odgovornosti*: s kolektivne na individualno raven. Država se iz zagotavljalke solidarnostnih pokojnin preoblikuje v regulatorico zasebnih skladov in varuhinjo fiskalne discipline. Vzdržnost nadomesti socialno pravičnost, državljan pa postane investitor lastne starosti. Domnevna nujnost podaljševanja delovne dobe je pogosto zgolj priročen ideološki konstrukt; enako razmerje med zaposlenimi in

upokojenci bi po drugi svetovni vojni pomenilo »krizo otroških dodatkov«, vendar je takrat prevladovala keynesijanska logika kolektivne odgovornosti.

Posebno poglavje avtor nameni vplivu neoliberalnih reform na trg dela in pričakovanju, da bodo starejši delali dlje. Analizira socialne in človeške posledice: negotovost zaposlitve v poznih letih, pritisk na individualizacijo upokojevanja ter ranljivost tistih, ki zaradi zdravja ali narave dela ne morejo izpolniti novih zahtev. Pokaže, da se s tem poglobljajo neenakosti tako med generacijami kot znotraj njih. Tudi razprave o starostni diskriminaciji so pogosto instrumentalizirane – zakonodaja se uporablja selektivno in pogosto nadomešča nekoč robustnejšo socialno zaščito. Tisti, ki ne morejo delati dlje, so diskurzivno označeni kot neodgovorni, njihova revščina pa postane moralni, ne sistemski problem.

V zaključku avtor poziva k drugačnemu razumevanju staranja – ne kot stroška, temveč kot družbene naloge, ki zahteva kolektivne rešitve. Zagovarja vrnitev k socialni državi, ne kot nostalgijo, ampak kot alternativo tržnemu redu: solidarnost namesto konkurenčnosti, staranje kot skupno dobro, ki zahteva vlaganje v zdravstvo, oskrbo, dostojne pokojnine in razumno prehodno obdobje med delom in upokojitvijo. Namesto poudarka na »zaposljivosti« bi morala biti v ospredju kakovost delovnih mest in pravična delitev produktivnosti. Zavrača logiko, da je treba starost »aktivirati«, saj implicitno razvrednoti pravico do počitka.

Neoliberalizacija starosti tako ni le kritika ekonomskih reform, temveč diagnoza širšega racionalizacijskega

vzorca: tudi zadnja leta življenja postanejo merljiva v učinkovitosti in donosnosti. Neoliberalni pokojninski sistem temelji na individualni odgovornosti, tržni racionalnosti in fiskalni vzdržnosti, zaradi česar je socialna politika podrejena makroekonomski disciplini. Retorika vzdržnosti zamenjuje pojme, kot so solidarnost, univerzalnost in pravica do varne starosti.

Knjiga je zato izjemno uporabno orodje tudi za presojo zadnjih pokojninskih reform v Sloveniji, v katerih je mogoče jasno prepoznati logiko neoliberalnega upravljanja starosti, ter sprememb na številnih drugih področjih nekdanje socialne države.

Neven BORAK